

རིག་བྱེད་ཚཱ་རིག་གི་འབྱུང་ཁུངས་སུ་གྱུར་བའི་《ཨ་བེ་སྟུ》ལྟེང་བ།

འབྲུག་ལྗོངས་ལྷན་ཁྲུན་པུ་ཌུ་ལྟེང་།^[1]

ཚན་འགྲའི་སྒྲིབ་པ།

༡། རྒྱ་ཏེ་རིང་ང་ཚོས་སྐྱེང་བར་བྱ་བའི་བརྗོད་གཞི་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་རིག་བྱེད་ཚཱ་རིག་གི་འབྱུང་ཁུངས་སུ་གྱུར་བའི་《ཨ་བེ་སྟུ》ཞེས་པ་དེ་ཡིན་ལ། འདི་སྐྱེང་དགོས་པའི་རྒྱ་མཚན་གཙོ་བོ་ནི་ང་ཚོས་བོད་ཀྱི་ཚཱ་རིག་ཞིབ་འཇུག་གི་སྒྲུབ་ཁོངས་ནས་རྒྱ་གར་རིག་བྱེད་ཚཱ་རིག་ལ་སློབ་གཉེར་དང་འཆད་ཁྲིད་བྱེད་དུས། གནའ་བོའི་ཨ་བེ་སྟུ་མི་རིགས་ཀྱི་ཤེས་རིག་བྱུང་རིམ་ལ་གཡོལ་ཐབས་མེད་ཁར། ཨ་བེ་སྟུ་མི་རིགས་ཀྱི་རྩ་བའི་འབྱུང་ཁུངས་འཚོལ་ཞིབ་བྱེད་དུས་གནའ་བོའི་ཏ་ཟེག་གི་ཡུལ་རྩོགས་དེ་ནས་མཆེད་ཡོང་བ་ད་ལྟའི་ཆར་རྩོད་མེད་ཡོངས་གྲགས་ཡིན་ལ། འདིའི་ཐད་དྲན་དབང་དགེ་འདུན་ཚོས་འཕེལ་གྱི་《གཏམ་རྒྱུད་གསེར་ཐང་》ལེའུ་དུག་པ་སྐྱེས་པ་བྱུང་མེད་བཟའ་བུར་གི་སྒྲོར་ལས། p.156 “རྒྱ་གར་ཨ་བེ་སྟུ་འདིའི་སྡོན་གྱི་རིགས་ནི། ཡུལ་འདིར་མ་བརྟེན་པའི་གོང་མི་རབས་དུ་མ་ཞིག་གི་བར་དུ་ཨོ་རྒྱན་དང་ཏ་ཟེག་པ་རྣམས་དང་ལྟན་ཅིག་ཏུ་གནས།” ཞེས་དང་། ཏ་ཟེག་གི་གནའ་བོའི་ལྷ་སྐྱེང་དང་ཨ་བེ་སྟུ་སོགས་ནའང་ཨ་བེ་སྟུ་ཞེས་པའི་མིང་འདི་བྱུང་ཡོད་སྟབས་མི་རིགས་འདིའི་མ་ས་ནི་ཁོང་ཚོའི་ཡུལ་

[1] རྫོང་སྐྱེང་བོད་ཀྱི་ཉམས་ཞིབ་ལྟེ་གནས་ཁང་། ✉ dokru56@gmail.com

ཐོད་ཀྱི་མིང་བྱུང་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ལུང་ཡིན་པར་བཤད་པ་སོགས་རྒྱ་མཚན་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས། ཉ་ཟིག་གི་པ་ལ་
མེ་རྒྱལ་རབས(Pahlavi dynasty 巴列维王朝1925--1979)སྐབས་སུ། རྒྱལ་པོ་ལོ་སྟོན་གཟུང་
ཏན་པ་ལ་མེ་(Razashoh Pahlavi 礼萨汗巴列维1876--1944)ཡིས་བྱི་ལོ་ ༡༩༡༥ ལོར་ཉ་
ཟིག་ཅེས་པའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་མིང་འདི་དགེ་བ་དུ་མ་ལ་དམིགས་ནས་དབྱི་རན་རྒྱལ་
ཁབ(Kingdom of Iran 伊朗国)ཞེས་པའི་མིང་འདི་ལ་བརྒྱུད། དེར་བརྟེན། ང་ཚོས་རྒྱ་གར་
རིག་བྱེད་ཚོམ་རིག་ཤེས་པ་ལ་རིག་བྱེད་ཤེས་རིག་གི་བདག་པོར་ལྟར་བའི་ཨུཊུ་མི་
རིགས་ཤེས་དགོས་འདུག ཨུཊུ་མི་རིགས་ཤེས་པ་ལ་ཨུཊུ་མི་རིགས་ཀྱི་རིག་གཞུང་
གི་ཚ་བའི་མང་རྟེན་དུ་ལྟར་བའི་གནའ་བོའི་ཉ་ཟིག་གི་གསུང་རབ་རྟིང་པ་《ཨའེ་ལྷ་ལྷ་》
ཤེས་དགོས་པའི་རྒྱ་མཚན་ལ་དམིགས་ནས་བཅོམ་གཞི་འདི་སྐོང་དགོས་བྱུང་བ་ཡིན།
ཉེ་ལམ་ཁོ་བོ་ས་རྒྱ་བོད་ཀྱི་མཐོ་རིམ་སློབ་གཉེར་ཁང་དུ་བོད་ཀྱི་ཚོམ་རིག་ཆེད་སྦྱོང་
བྱེད་དུས། དེས་སྟོན་སློབ་དཔོན་སྐུལ་ནག་པ་སློབ་ཤོས་དཔལ་བཟང་མཚོག་གིས་རྒྱ་གར་
རིག་བྱེད་ཚོམ་རིག་འཆད་ཁྲིད་སྐབས་སུ་གསུང་རབ་འདིའི་སྤྱི་ཁོག་དོ་སྦྱོང་བྱས་པའི་
ཟིན་བྲིས་གཞིར་བཞག་པའི་སྐོང་ལ། ཁོ་བོས་ཉ་ཟིག་གི་མཁས་པ་ཅ་ལེ་ཏོ་སི་མི་ཏེ་
贾利尔·杜斯特哈赫 ཡིས་ ༡༩༤༡ ལོར་འདེམ་སྐྱིད་བྱས་པའི་《ཨའེ་ལྷ་ལྷ་ལྷ་ལྷ་》གཞུང་གཞི་
དེ་རྒྱ་ནག་གི་མཁས་པ་ཡོན་ལྷན་ཆེ(元文琪)ཡིས་རྒྱ་ཡིག་ཏུ་བརྒྱུར་ཞིང་ ༡༩༤༤ ལོར་
པེ་ཅིན་སློབ་ཆེན་ནས་པར་རྒྱུན་བྱས་པ་དེ་དབྱུང་གཞི་གཙོ་བོར་བཟུང་ནས་བཅོམ་
གཞི་འདི་སྐོང་རྒྱ་ཡིན།

ལེའུ་དང་པོ། 《ཨའེ་ལྷ་ལྷ་ལྷ་ལྷ་》མཚན་པ་པོའི་མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་ལ་ལྟ་བུ།

དེ་ཡང་དཔལ་ལྷན་རྒྱ་བ་གྲགས་པའི་《ཆིག་གསལ》ལས།
འདི་ཡི་མཚན་པ་པོ་ནི་སྟུ།

ལྷང་ནི་གང་བརྟམ་ཕྱོགས་གར་གཏོགས།

སྐ་ཡི་དོན་དུ་འདི་ཉིད་མངོད།

དབུ་ཞབས་བསྐྱམ་པའི་དོན་ཅི་ཞིག།

ཞེས་གསུངས་པ་བཞིན་སྟོན་བྱོན་འཕགས་བོད་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཚེས་
འགོ་ཡན་ལག་ལུའི་སྟོན་ས་བསྟན་བཅོས་འཆད་པའི་སྟོལ་བཟང་གཅིགས་སྐ་བཟུང་
ནས་“འདི་ཡི་མངོད་པ་པོ་ནི་སྐ།” ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་གིས་དྲངས་ཏེ་སྐབས་སྐ་བབ་པའི
《ཨ་བེ་སྐྱའི་》མངོད་པ་པོའི་མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་སྟེང་བར་བྱ་བ་ལ་ཚན་པ་བཞི་སྟེ། མཚན་
དོན་ཤན་སྐྱར། མཚན་གྱི་གོ་དོན། ལོ་རྒྱུས་བྱང་རིམ་དང་མངོད་རྗེས། གཟུང་ར་ཏོ་སི་
རྒྱ་ར་དང་སྟོན་པ་གཤེན་རབ་བར་གྱི་དོགས་སྟོང་བཅས་སོ། །

ཚན་པ་དང་པོ། མཚན་དོན་ཤན་སྐྱར།

- ༡) ཨ་བེ་སྐྱ་སྐྱད། Zarathustra (zərə'θu:stɾə;/Avestan: Zaraθuštra)
- ༢) ཏ་ཟིག་སྐྱད། Zartosht (Persian: 𐬰𐬀𐬭𐬀𐬎𐬎𐬀 Zartosht, 𐬰𐬀𐬭𐬀𐬎𐬎𐬀 Zardosht)
- ༣) ལྷི་རེ་སི་སྐྱད། Zoroaster (,zɒrɒʊ'æstər/ or /'zɒrɒʊ'æstər/, from Greek Ζωροάστρης Zōroastrēs)^[1]
- ༤) རྒྱ་སྐྱད། 扎拉图什塔拉/查拉图斯特拉(阿)/琐罗亚斯德(希) (帕拉维语称作Zartusht/扎尔图什特)
- ༥) བོད་སྐྱད། གཟུང་ར་ཏོ་སི་རྒྱ་ར(ཨ) གཞོ་རོ་ཨ་སི་ཁྲིར(སྐྱི-སྐྱེལ་ནག་པ)
རོ་རོ་སི་ཐ(མཁས་རྗེ་མདའ་འཕང་p.241 ལྟོད་ཆ)

[1] “Zoroaster” Avestan, Zaraθuštra: (Avestan -zaraθ with the Greek zōros and the Avestan -uštra with astron “star”)

ཚན་པ་གཉིས་པ། མཚན་གྱི་གོ་དོན།

གཟའ་ར་རྟོ་སི་རྒྱ་ར་ཞེས་པའི་མཚན་གྱི་གོ་དོན་ལ་འགྲེལ་སྤངས་མི་འདྲ་བ་ཁ་ཤས་སྤང་སྟེ། 《ཨ་བེ་སྟེ་འི་》སྐད་བརྗེས་ལས་བྱུང་བའི་ Zarauštra ཞེས་པའི་མིང་ཕྱེད་ཕྱི་མ་ uštra རོན་ནི་རྒྱ་གར་དང་དབྱི་རན་གྱི་སྐད་བརྗེས་ལས། “ར་མོང་” (骆驼 camel)གི་གོ་དོན་ཡིན་པས་ “ར་མོང་ལ་དབང་བསྐྱུར་བྱུང་བའི་སྐྱེས་བུ” (驾驶骆驼者 He who can manage camels)ཞེས་པའི་དོན་དུ་གོ་དགོས་ཏེ། འདི་ནི་གཞན་ལས་འཕགས་པའི་རྒྱས་པ་བྱུང་བར་ཅན་ཡོད་པའི་ཆ་ནས་ངོས་འཛིན་བྱས་པར་འདོད། གཞན་ Zarauštra ཞེས་པའི་མིང་ཕྱེད་སྟེ་མ་“Zar”ཡི་དོན་ནི་དབྱི་རན་གར་ཕྱོགས་སྐད་བརྗེས་ལས། “གསེར་”ལ་འཇུག་པས། “གསེར་གྱི་ར་མོང་བདག་པོ” (金骆驼的主人 Owner of the golden camels)ཞེས་པ་ཡིན་པར་བཤད། འདི་ནི་གཞན་ལས་སྟག་པའི་རིན་ཐང་བྱུང་བར་ཅན་ཡོད་པའི་ཆ་ནས་ངོས་འཛིན་བྱས་པ་སོགས་མཚན་དོན་འགྲེལ་སྤངས་ཁ་ཤས་ཡོད།

ཚན་པ་གསུམ་པ། ལོ་རྒྱུས་བྱུང་རིམ་དང་མཚན་རྗེས།

དེ་ཡང་གཟའ་ར་རྟོ་སི་རྒྱ་ར་ནི་འདི་ག་རྟོན་འདིར་བྱོན་པའི་མེ་མཚོ་དཀོས་སྟགས་གྱི་ཆེས་ཐོག་མའི་སྲོལ་གཏོད་མཁན་གྱི་སྟོན་པ་དང་ཆོས་སྟགས་དེའི་སྟུང་བའི་སྟོན་པའི་རྩ་བའི་གཞུང་གཞིར་རྒྱུར་བའི་གནའ་བོའི་ཏ་ཟིག་གི་གསུང་རབ་རྟོན་པ་《ཨ་བེ་སྟེ་འི་》ཁོང་གི་ལེའུ་རྟོན་ཤོས་《ཀ་ཐ》ཡི་རྩོམ་པ་པོ་ཡང་ཡིན་ནོ། ཡིན་ནའང་། ད་ལྟའི་བར་ད་ཆོས་ཁོང་གི་ལོ་རྒྱུས་མང་པོ་ཞིག་ཤེས་ཐབས་མེད་པ་མ་ཟད། ལུང་ཅམ་ཞིག་ཤོད་བཞིན་པ་དེ་ལའང་དག་རྒྱན་དང་སྟོན་སྐྱེད་གིས་ཟིན་ཡོད་སྟབས་གསལ་པོ་དང་ཁྱེད་སྟངས་སྟབས་ཞིག་ཡིན་པར་སྟེ་ལ་ཡང་ཡིད་རྟོན་དཔེ་བཞུ། དམ་པ་འདིའི་འཁྱེད་སྟེ་ཡུལ་དང་འཁྱེད་སྟེ་

ངོས་འཛིན་བྱས་ཚོག་སྟེ། །

ཚན་པ་བཞི་པ། གཟུང་ར་ཉ་སི་རྩུ་ར་དང་སྟོན་པ་གཤེན་རབ་བར་གྱི་དོགས་སྐྱོང་།

དེ་ཡང་ཚན་པ་འདི་ལ་ཁོ་བོས་ཞིབ་འདུག་དང་དབྱེ་ཞིབ་ནན་ཉན་བྱས་མེད་ལ་དེ་
རིང་གི་སློང་གཞི་གཙོ་བོའི་ཞོར་འཕྲོས་སུ་འདིའི་ཐད་དོགས་སྐྱོང་ཞིག་བྱས་པ་ཙམ་
ཡིན། དུས་རབས་བརྒྱུ་པ་དང་བརྒྱ་གཅིག་ནང་གཏིར་ནས་བཏོན་པར་བཤད་པའི་
གཡུང་བྱང་བོན་གྱི་བྱུག་དེབ་《མདོ་འདུས་》དང་། 《མདོ་གཟེར་མིག་》《མདོ་རི་མེད་
གཟི་བརྗེད་》སོགས་སྟོན་པ་གཤེན་རབ་མི་བོ་ཆེའི་སྐྱེ་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་
བྱུག་དཔེ་མང་པོ་ཞིག་ཏུ། སྟོན་པ་གཤེན་རབ་དང་སྐྱེ་ཆེ་གཅིག་ལ་ཁོང་གི་འགལ་
ཟླར་ལངས་པའི་བདུད་བྱུང་པ་ལག་རིང་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་བརྗོད་པ་དེ་དང་། སྟོན་
པ་ཤུ་ཐུབ་པ་དང་སྐྱེ་ཆེ་གཅིག་ལ་ཁོང་གི་འགལ་ཟླར་ལངས་པའི་ལྷན་བྱེན་གཉིས་
ཀྱི་འབྲེལ་བ་བརྗོད་པའི་གཏམ་རྒྱུད་འདི་དག་གི་བར་ལ་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་དབྱུང་
བསྐྱར་གནང་ཡོད་པ་མ་ཟད། སྟོན་པ་གཤེན་རབ་དང་ཉ་བྱེད་གི་སྟོན་པ་གཟུང་ར་ཉ་སི་
རྩུ་ར་གཉིས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ལའང་དབྱུང་བསྐྱར་བྱས་འདུག དེར་བརྟེན། སྟོན་པ་གཤེན་
རབ་བོད་ལ་ཐེབས་དོན་ནི་བདུད་བྱུང་པ་ལག་རིང་གིས་བརྒྱས་པའི་ཁོང་གི་རྟ་བདུན་
པོ་ཚུར་ལེན་དུ་ཐེབས་པར་འཁོད་པའི་གཏམ་རྒྱུད་དེ་དང་གནའ་བོའི་ཉ་བྱེད་གི་མེ་
མཚོད་ཚོས་ལུགས་ཀྱི་སྟོན་པ་གཟུང་ར་ཉ་སི་རྩུ་ར་རྟ་བའི་བྱིམ་དུ་སྐྱེས་པའི་ལོ་རྒྱུས་
བཅས་ཀྱི་དབར་ལའང་དབྱེ་ཞིབ་དང་དབྱུང་བསྐྱར་གཏིར་བཟུང་བྱ་རྒྱ་ཡོད་པ་མ་ཟད།
ཡང་སློང་སྟོན་པ་འདི་གསུམ་དང་ཁོང་རྣམ་པས་སྟོལ་བཏོད་གནང་བའི་ཚོས་ལུགས་
བཅས་ཀྱི་བར་ལ་གསང་བཟུང་གི་འབྲེལ་བ་ཅི་ཞིག་ཡོད་དམ་ཞེས་པ་ནི་སྐབས་འདིའི་
ཤེས་འདོད་ལྷགས་པའི་དོགས་སྐྱོང་དངོས་ཡིན་ནོ། །

ལེབ་གཉིས་པ། གནའ་བོའི་ཏ་ཟིག་གི་གསུང་རབ་རྙིང་པ་《ཨའེསྟ》ལ་ལྟ་བུ།

དེ་ཡང་དཔལ་ལྷན་རྒྱུ་བ་གྲགས་པའི་ཞལ་ནས། “ལུང་ནི་གང་བཏུས་སྟོགས་གར་གཏོགས། ལྷ་ཡི་དོན་དུ་འདི་ཉིད་མངོད། །དབུ་ཞབས་བསྟུས་པའི་དོན་ཅི་ཞིག །”ཅས་བྱ་བའི་ཚིག་གིས་དངས་ཏེ་གནའ་བོའི་ཏ་ཟིག་གི་གསུང་རབ་རྙིང་པ་《ཨའེསྟའི་》གཞུང་དངོས་སྐྱེད་བར་བྱ་བ་ལ་ཚན་པ་བཞི་སྟེ།

ཚན་པ་དང་པོ། ཨའེསྟའི་བརྗོད་དང་བརྗོད་བྱའི་བསྟན་དོན་བཟུང་བ།

《ཨའེསྟ》(Avesta 阿维斯陀/塔)ཞེས་པ་ནི་གནའ་བོའི་ཏ་ཟིག་གི་གཟུང་རྟོ་སི་རྒྱ་པའི་ཚོས་ལུགས་ཀྱི་ལྷ་གྲུབ་སྟོན་པའི་གསུང་རབ་རྙིང་པ་ཞིག་ཡིན། འདས་པའི་ལོ་ངོ་ཉིས་སྟོད་ནས་སུམ་སྟོད་གི་ལོ་རྒྱུས་རིན་ཐང་ལྷན་པའི་གསུང་རབ་འདི་ལ་གནའ་བོའི་ཏ་ཟིག་གི་ཆབ་སྲིད་འཕོ་འགྱུར་གྱི་ཀྲོག་མཚམས་རེ་རེ་ནས་གསུང་རབ་འདི་ལ་འང་དར་རྒྱུད་ཀྱི་བྱུང་རིམ་ཞིན་ཏུ་མང་པོ་ཞིག་ཡོད་པས་དེ་དག་འོག་ཏུ་རགས་ཚམ་སྐྱེད་བར་བྱ། གསུང་རབ་འདིའི་མཚན་བྱང་ལ་འང་མཁས་པ་རྣམས་འདོད་ཚུལ་མི་མཐུན་པ་མང་པོར་སྤངས་སྟེ། གནའ་བོའི་ཏ་ཟིག་གི་སྐད་དུ། ཨའེསྟ་“阿维斯塔”ཨའེསྟ་ལྷ་“阿维斯塔克”ཨ་འེ་སི་ཐ་“阿贝斯塔”མ་སི་ཐ་“瓦斯塔”ཨ་སི་ཐ་“阿斯塔”ཨོ་སི་ཐེ་“奥斯特”སོགས་མང་དུ་སྤངས། སྤྱིར་བཏང་“ཨའེསྟ”ཞེས་པའི་བརྗོད་ལ་སྤྱི་མང་རྙོག་འདིར་ཆེ་སྟབས། ལོ་ངོ་ཉིས་བརྒྱ་ལྷག་གི་ཞིབ་འཇུག་བྱ་བའི་བརྒྱུད་རིམ་ཁྲོད་དུ་མཁས་པ་རྣམས་བསམ་འཆར་གཅིག་མཐུན་བྱུང་ཐུབ་མེད་ལ། བརྗོད་འདི་གཞུང་འདིའི་ཁྲོད་ནས་མངོན་གསལ་དུ་མ་བྱུང་བའི་སྟབས་ཀྱིས་ཉམས་ཞིབ་པ་ཚོས་དུས་རབས་བརྒྱུད་

པར་ཨ་རབ་ཀྱི་ཁ་ཆེ་བས་ཏ་ཟེག་ལ་བཅན་འཇུ་ལ་བྱེད་དུས་ཚོས་ལྷགས་འདི་ལ་དང་
མོས་བྱེད་མཁན་ཁག་གཅིག་རྒྱ་གར་གྱི་ཚོ་རི་ར་ཐི(Gujarati 古吉拉特)ལ་བྲོས་བྲོལ་དུ་
ཡོང་བའི་ཏ་ཟེག་མི་རྒྱུད་པོ་ཨ་ར་སེ(Parsi 帕西人)^[༤]ཞེས་པའི་ཁྲོད་དུ་འང་འཚོ་ལ་ཞིབ་
བྱས་ཀྱང་མ་རྟེན། འོན་ཀྱང་རྒྱ་གར་གྱི་ཏ་ཟེག་པའི་མཁས་པ་རྟ་ར(印度帕西人达拉)
[༥]ཡི་འདོད་ཚུལ་ལྟར་ན། “ཨ་འུ་ལྷ་Avesta”དང་“བེད་Veda吠陀”ཞེས་པ་གཉིས་ཀྱི་
ཚིག་ཚུ་གཅིག་ཡིན་པར་འདོད་ལ་དེའི་བརྗོད་ཀྱི་“ཤེས་ཡོན”དང་“དམ་པའི་གསུང་
རབ”ཅེས་པ་ལ་འཇུག་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་ཡོད། དེ་བཞིན་འཇར་མན་གྱི་མཁས་པ་
རྟ་ར་ཐོ་ལོ་མེ(Bartholomae 巴尔托洛梅)ཡིས་དེའི་དོན་“བསྟོན་བསྟུགས་”ཞེས་པར་འདོད་
ལ། མེ་ཁན་སླེར(Wikander 维坎德)ཡིས་“མེ་ཡི་བསྟོན་བསྟུགས་”ཞེས་པའི་དོན་ཡིན་
པར་བཤད་པ་སོགས་ཤིན་ཏུ་མང་མོད། མདོར་བསྟུས་ན། ཤེས་ཡོན་དང་བཀའ་ལྟངས་
གསུང་རབ། བསྟོན་བསྟུགས་ཞེས་པའི་དོན་ལ་འཇུག་པར་སྟུམ། དེའི་ཕྱིར་《ཨ་འུ་ལྷ》
ཞེས་པའི་བསྟན་བཅོས་འདིའི་མཚན་བྱང་ལ་འང་སྐབས་འགར་《གནའ་བོའི་ཏ་ཟེག་
གི་གསུང་རབ》དང་། 《མེ་མཚོད་ཚོས་ལྷགས་ཀྱི་ཚ་བའི་བཀའ་ལྟངས་》《བསྟོན་སྐུ་
སོགས་འབོད་ཀྱི་ཡོད་འདུག

བོད་ལ་མཚོན་ན་བསྟན་བཅོས་འདིའི་མཚན་བྱང་ཅམ་ཐོག་མར་སྐྱེད་མཁན་
ཅི་དེ་དབང་དགེ་འདུན་ཚོས་འཕེལ་ཡིན་ལ། ཁོང་གིས་རིག་བྱེད་ལེགས་སྦྱར་དང་
གནའ་དཔེ་ལེགས་སྦྱར་གཉིས་ཀྱི་བྱང་པར་བཤད་དུས། 《གཏམ་རྒྱུད་གསེར་ཐང་》
ལེའུ་རྒྱལ་པ་ལས། “ཏ་སིག་པའི་སྟོན་གྱི་ལྟངས་ཨ་འུ་ལྷ་ཞེས་པ་དང་རིག་བྱེད་ལེགས་
སྦྱར་གཉིས་ཤིན་ཏུ་མཐུན་པ་ཡིན་ནོ། དེས་ན་རིག་བྱེད་ལེགས་སྦྱར་དེ་ད་ལྟའི་འདི་

[༤] Parsi ཞེས་པ་ཏ་ཟེག་གི་མི་སྟེ་ Persians ཞེས་པ་རྒྱུར་ཆག་པར་འདོད། དུས་རབས་ ༡༡ པར་སྐྱེད་ལྟེ་བསྟན་
གཞི་ཆགས།

[༥] <<阿维斯塔>>(伊朗)贾利尔·杜斯特哈赫(选编). 元文琪(译). 导读. p. 343. 商务印书馆
出版. 2005北京

ཡོངས་ཀྱི་གསལ་དང་ཚུ་ལ་མི་མཐུན་པར་གྱེས་པར་བྱུ་ཞེས་གསུངས། དེ་ནས་བཟུང་ད་
ལྟའི་བར་དུ་བོད་ལ་གཞུང་འདི་དོ་རྫོང་བྱེད་མཁན་མ་བུང་པ་འདྲ། 《ཨ་བེ་སྟེ་ཞེས་
པའི་ལེ་ལུ་ཉེར་གཅིག་གི་བདག་ཉིད་དུ་གྱུབ་པའི་གཞུང་འདིའི་བསྟན་དོན་གཙོ་བོ་
ནི། མདོར་བསྟུན་ན། གཟུང་ར་ཏོ་སི་རྒྱ་རའི་མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་དང་ཚོས་ལུགས་ཀྱི་ལྟ་
བ། ལྟ་གྲུབ་སྟོན་པའི་གཞུང་ལུགས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་སོགས་གཙོ་བོར་གྱུར་བའི་མཚོན་
བསྟོད་དང་། ཚོ་ག་ལྷག་ལེན། བྱེད་སྟོན་སྟེ་ལ་སྟངས་སོགས་ཀྱི་སྟོར་སྟོན་པའི་གནའ་
བོའི་གསུང་རབ་རྟིང་ཤོས་ཤིག་ཡིན།

ཚན་པ་གཉིས་པ། གཞུང་གཞིའི་འཕེལ་རིམ་དང་འབྲེལ་བའི་ལྷན་སྐྱེལ་གི་རིམ་པ།

སྐབས་འདིར་སྐྱེ་ཞབས་ཡོན་ལུན་ཆེ་ཡིས་གཞོ་རོ་ཨ་སི་ཁྲིའི་ཚོས་ལུགས་ལ་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་
སྟེང་ནས་འཕེལ་རིམ་མི་འདྲ་བ་བཞི་དབྱེ་ཡོད་པ་དེ་དང་སྐྱུར་ནས་གཞུང་འདིའི་སྐྱེད་
སྐྱེལ་གི་རིམ་པ་རྣམས་བཤད་པ་ཡིན་ན་ཁ་གསལ་ཞིང་གོ་བདེ་བར་སྟུམ།

1. གསར་ཚོམ་གྱི་དུས་སྐབས།(初创时期 1100B·C--800B·C) སྐབས་འདི་ནི་མིའི་དབང་
བོ་གཟུང་ར་ཏོ་སི་རྒྱ་རའི་ཚོས་ལུགས་འདི་ཐོག་མར་གསར་གཏོད་བྱས་པ་ནས་རང་གི་
ལྟ་གྲུབ་སྟོན་པའི་རྩ་བའི་མདོ་ལུང་《ཨ་བེ་སྟེ་ཞེས་པ་འདི་གྲུབ་པའི་དུས་སྐབས་ཡིན།

2. འཕེལ་རྒྱས་ཀྱི་དུས་སྐབས།(发展时期700B·C དུས་མགོ་400B·C དུས་མཇུག) སྐབས་
འདི་ནི་གནའ་བོའི་ཏ་ཟིག་གི་གསུང་རབ་འདི་ཚེས་ཐོག་མར་སྐྱེད་བསྐྱེལ་བྱས་ཏེ་སྟེ་
རེ་སིའི་ཨ་ལག་རྒྱ་གཟུང་རྒྱུ་ལྷན་གྱི་ཤར་འདུལ་དམག་དམུང་གིས་མེད་བརྒྱལ་མ་བཟོས་
པའི་བར་ལ་འཕེལ་རྒྱས་ཆེན་པོ་བྱེད་ཡོད། འདི་ལ་ཨ་ཤི་མེ་ནེ་རྒྱལ་རབས་སྐབས་ཀྱི་
སྐྱེད་སྐྱེལ་(Achaemenid Dynasty 阿契美尼王朝550B·C--331B·C)ཅེས་ཀྱང་ཟེར། ཏ་
ཟིག་བཙན་རྒྱལ་ཐོག་མ་ཨ་ཤི་མེ་ནེ་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་དུས་མཇུག་ལ་ཐོག་མར་གསུང་

དུ་བྱིས་ཡོད་པར་གླེང་། དེ་བཞིན་མ་གཅི་མོ་ཉི་ཡི་《གསེར་མདོག་གི་རྩ་ཐང》(黄金草原)^[90]
ཞེས་པའི་ནང་འཁོད་དོན། “ཨ་ལག་རྒྱ་གཟར་རྒྱིར་གྱིས་བཀའ་པལ་ནས་《ཨ་བེ་སྟེ་འི་》ཁོད་
གྱི་གསེར་རིག་དང་གནམ་རིག་རྣམས་ཚེས། མཚན་ཉིད་རིག་པ་བཅས་ཀྱི་རྣོར་ལྷོ་རེ་སིའི་
རྣམས་ལ་བརྒྱུར་ཞིང་ལྷག་མ་རྣམས་ཚུ་མེད་བཟོས་ཟེན།” ཞེས་བཀོད་འདུག་པ་སོགས་
རྒྱ་ཆ་སྣ་མང་ལ་བརྟེན་ནས་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཨ་ལག་རྒྱ་གཟར་རྒྱིར་གྱིས་རྣམས་
དེར་མེར་བསྐྱབས་བྱས་པར་ངོས་འཛིན་གསལ་པོ་བྱས་ཡོད་འདུག རྣམས་འདི་ནི་
《ཨ་བེ་སྟེ་འི་》སྟུང་རྒྱིག་དང་པོ་བྱས་ཏེ་འཕེལ་རྒྱས་བྱིན་པའི་དུས་རྒྱུ་བས་རེད།

༩. ཏ་ཅང་དར་བའི་དུས་རྒྱུ་བས་(鼎盛时期3A·D དུས་མགོ་7A·D དུས་དཀྱིལ) ཡང་ན་དར་
རྒྱས་ཚེར་སོན་གྱི་རྣམས་འདི་ནི་《ཨ་བེ་སྟེ་འི་》བརྒྱུར་དུ་དག་བསྐྱབས་བྱས་ཏེ་དགོངས་
འགྲེལ་དང་བཅས་པ་པ་ལ་མེ་རྣམས་བརྟེན་ཡིག་ཚགས་(帕拉维语文献)^[91]ཞེས་པའི་
རྣམས་བྲགས་ཆེ་བ་དེ་བྱུང་ནས་ས་སུ་བཅོན་རྒྱལ་གྱི་རྒྱལ་ཁབ་རིམ་པའི་ཚོས་ལྷགས་ལ་
ངོས་འཛིན་བྱས་ཏེ་དར་བྱས་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བའི་དུས་རྒྱུ་བས་ཤིག་ཡིན། དུས་རྒྱུ་བས་འདིར་
སྟུང་རྒྱིག་སྣ་བྱི་གཞིས་བྱས་ཡོད་ལ་བྲགས་ཆེ་བ་བྱི་མ་དེ་ཡིན།

1. ཨ་ཤི་ནན་བཅོན་རྒྱལ་རྣམས་ཀྱི་སྟུང་རྒྱིག་(Ashanian Empire 安息帝国247B·C--
224A·D དེ་ཡང་ཨ་ཤི་ནན་བཅོན་རྒྱལ་གྱི་སོ་ལོ་རྒྱ་སི་དང་པོའི་(Vologses I 伏洛奇薛斯一世51A·D-
-78 ཁྲི་ལོ)^[92]དུས་རྒྱུ་བས་སྟུང་ཁོང་གིས་བཀའ་པལ་ནས་དུས་ལྷན་རིང་པོ་ཞིག་ལ་བོར་
བརྒྱལ་ཏུ་སོང་བའི་གསུང་རབ་འདི་ཉིད་ཡི་གེར་བཀོད་པ་དང་མ་བཀོད་པའི་དག་
རྒྱུན་ལ་སོགས་གང་རྙེད་མཐའ་དག་འཚོལ་སྟུབ་དང་དག་རྒྱིག་བྱེད་པའི་ལས་གཞི་
ཞིག་འགོ་བརྩམས་ནས་གང་ཟེན་ཐམས་ཅད་ཡིག་ཐོག་ལ་བཀོད།

[90] <<阿维斯塔>>导读p. 345元文琪

[91] 帕拉维语是萨珊帝国的官方语言。

[92] <<阿维斯塔>>导读p. 346元文琪 ལོ་རྒྱུས་རྙེད་སོ་ལོ་རྒྱ་སི་ལྷ་བྱུང་ཡོད་པས་འདི་གསུམ་པ་དེ་ཡིན་པར་
འདོད་མཁན་ཡོད།

༡. ས་སན་བཅོན་རྒྱལ་སྐབས་ཀྱི་སྤྱད་སྤྱིག(Sasanian Empire 萨珊帝国 226A·D--650A·D)
 ས་སན་རྒྱལ་རབས་འཛུགས་མཁན་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཨར་ཏེ་ཞེ་ཨར(阿尔达希尔)^[1]
 བོ་ཡབ་མེས་ཀྱི་རིང་ནས་ཚོས་ལྷགས་འདིར་དང་མོས་ཡོད་ལ་ཁོང་གིས་སློབ་ཆེན་ཐན་
 སར་ལ་བཀའ་པབ་ནས་《ཨ་འུ་ལོ་ལྷོ་ལྷོ་བོ་བོ》འཛོལ་སྐྱབ་དང་དག་སྤྱིག་བྱས་ཡོད། ཕྱིས་སྲ་ཁོང་གི་
 ཚོ་བོ་ཤ་པོ་ཨར་དང་པོའི་(Shapur1 沙普尔一世240A·D--270)རིང་ལ། ཁོང་གིས་བཀའ་
 པབ་ནས་《ཨ་འུ་ལོ་ལྷོ་ལྷོ་བོ་བོ》འཛོལ་སྐྱབ་དང་དག་སྤྱིག་བྱས་ཡོད། ཕྱིས་སྲ་ཁོང་གི་
 ཚོ་བོ་ཤ་པོ་ཨར་དང་པོའི་(Shapur2 沙普尔二世309A·D--379)^[2]
 རིང་ལ་གཞུང་གཞི་ཡོངས་རྫོགས་སྲུང་བཞེན་ལེའུ་ ༡༧ བདག་ཉིད་ཅན་དུ་དག་
 བསྐྱེགས་བྱས་ཏེ། གཟའ་ར་ཏོ་སི་རྒྱ་རའི་ཚོས་ལྷགས་འདི་ཡང་བསྐྱར་ཏེ་ཟིག་གི་ལྷུ་ལ་
 སྲ་ཀུན་ལ་དར་སྤེལ་བྱས་ཆེར་བྱས་ནས་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཚོས་ལྷགས་ལ་གཏན་འཁེལ་
 བྱས། དུས་སྐབས་འདིར་གཞུང་གཞིར་ཡིག་འབྲུ་ཁྲི་སྲུ་མ་ཅུ་སོ་བཞི་ལྷ་སྟོང་བདུན་
 བརྒྱ(345700 ཡིག་འབྲུ)ཡོད་པར་བཤད། ཡིན་ནའང་ཕྱིས་སྲ་དག་བསྐྱེགས་བྱས་པའི་
 གཞུང་གཞི་འདི་ལེའུ་ཡངས་ཚད་སོགས་ཅུ་བའི་གཞུང་གཞི་རྒྱུ་པ་དང་མཐུན་མོད།
 འོན་ཀྱང་དེ་དག་གི་བར་ལ་ཁྱད་པར་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད་ལ། ལྷག་པར་དུ་སྤྱད་སྤྱིག་བྱེད་
 མཁན་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཚོས་རང་རང་གི་སྤྱད་དབང་ལ་མཁོ་བའི་ཆབ་སྤྱད་ཀྱི་ལྷ་སྐྱབ་མང་
 པོ་ཞིག་གང་འདོད་དུ་བར་བར་ལ་བརྟུག་ནས་བསྐྱེད་སྤྱིག་ཀྱི་རང་བཞེན་ཅན་དུ་བྱས་
 ཡོད་པ་དབྱེ་ཞིབ་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཞེད། སྐབས་འདི་ནི་《ཨ་འུ་ལོ་ལྷོ་ལྷོ་བོ་བོ》སྤྱད་སྤྱིག་གཞིས་པ་
 བྱས་ཏེ་འཕེལ་རྒྱས་ཅེར་སོན་བྱུང་བའི་དུས་སྐབས་ཡིན།

༢. ཉམས་རྒྱུད་ཀྱི་དུས་སྐབས།(伊斯兰时期7A·D--18A·D) ཕྱི་ལོའི་དུས་རབས་བདུན་
 པའི་རྗེས་སྲ་ཁོང་གི་ཟིག་ལ་དབང་བསྐྱར་བྱས་པ་ནས་གནའ་པོའི་ཏེ་ཟིག་གི་མེ་

[1] 《阿维斯塔》导读p. 346 元文琪
 [2] རྒྱ་གར་ཀུམ་ལུ་རྒྱལ་རབས་དང་རོམ་ལ་བཅོན་འཛུལ་བྱས།

ཐོད་ཀྱི་མིང་བྱུང་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

མཚོད་ཚོས་ལུགས་འདི་ལ་ཉམས་རྒྱུ་ཚེན་པོ་བྱུང་བ་དང་བསྐྱེད་ནས་གསུང་རབ་
འདི་ལའང་བར་ཆད་ཚེན་པོ་བྱུང་ཡོད་ལ། གསུང་རབ་འདིའི་ཁྲོད་ཀྱི་ཚོས་ཚན་ཁག་
མང་པོ་ཞིག་ཀྱང་སྐབས་འདིར་ཚ་བསྐྱེད་ཏུ་བྱིན་ཡོད། དུས་སྐབས་འདིར་གསུང་རབ་
འདི་ལ་ཡིག་འབྲུ་བརྒྱུད་ཁྱི་སྐུ་སྟོང་(83000 ཡིག་འབྲུ)ཅམ་ལས་མ་ལྷག་པས། དེ་ནི་ས་
སན་བཅོན་རྒྱལ་སྐབས་ཀྱི་གཞུང་གཞིའི་བཞི་ཆ་གཅིག་ཅམ་མ་གཏོགས་ཟིན་མེད།
ཡིན་ནའང་། དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱུད་པར་རྒྱ་གར་དུ་ཚོས་ལུགས་འདིའི་རྗེས་འཇུག་
པ་རྣམས་རྟེན་གཞི་ཆགས་པ་ནས་ཚོས་རྒྱན་མ་ཆད་པར་ད་ལྟའི་བར་དུ་རྒྱན་གནས་
ཐུབ་པ་ཅམ་བྱུང་ཡོད། གཞུང་གཞི་འདིའི་སྲུང་སྐྱོག་གི་རིམ་པ་དེ་ཅམ་ཡིན།

ཚན་པ་གསུམ་ལ། བཟུན་བཅོས་ཀྱི་ལེའུ་ཁག་གི་བཟུས་དོན།

དེ་ཡང་《ཨ་བེ་རྟེན》ལ་ཐོག་མའི་སྲུང་སྐྱོག་གི་སྐབས་ནས་ལེའུ་ཉི་ཤུ་ཚ་གཅིག་གི་བདག་
ཉིད་དུ་བྱུང་ཡོད་ལ། ཕྱིས་སུའང་སྤར་བཞིན་ལེའུ་ཉེར་གཅིག་ཅན་དུ་གཏན་འབེབས་
བྱས་ཡོད་པ་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་སྟོན་ཚུར་བསྐྱེད་ན་རྣམ་པ་གསུམ་ཅན་དུ་དབྱེ་བ་དང་།
རྣམ་པ་དུག་ཅན་དུ་དབྱེ་བ་བཅས་རིགས་གཉིས་ཡོད་ལ། ཉེ་སྔོན་འཆད་ཁྲིད་སྐབས་སུ་
འདིའི་སྐོར་དོ་སྟོན་གནང་ཡོད་མོད་ཅུང་ཟད་མི་མཐུན་པས། ཁོ་བོས་འདིར་ཉ་ཟིག་གི་
མཁས་པ་ཅ་ལེ་ཏོ་སི་ཐི་ཏེ་(贾利尔·杜斯特哈赫)ཡིས་འདེམ་སྐྱོག་བྱས་པའི་《ཨ་བེ་རྟེན》
མེད་བརྗོད་དུ་བཀོད་པ་ལྟར་བརྗོད་འདོད་བྱུང་།

ཕྱིར་ཚོས་ལུགས་འདིའི་རྗེས་འདུག་པ་ཚོས་རྒྱན་དུ་ཁ་འདོན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པར་
བཤད། བརྗོད་སྟོང་ནི་དགེ་སྲིད་གི་རྒྱ་གཉིས་ལ་བརྟེན་ནས་འདིག་རྟེན་གྱི་འབྲུང་
ཚ་དང་ཆགས་འདིག་བྱ་ཚུལ་བརྗོད་ལ་ཀུན་སྟོན་དང་མི་ཚའི་དོན་སྟོང་ངོས་འདིག་
བྱེད་སྐྱོད་སྐོར་ལ་འདུག།

༡. 《ཡ་སི་བ》(Yasna/亚斯纳/耶斯那)སྟེ། སྐབས་ ༥༥ ཡོད། མེས་པོ་བླ་མ་གསོ་དང་དགེ་
བའི་ལྷ་ཚོགས་ཀྱིས་བྱ་དངོས་གསར་སྐྱབ་བྱས་པའི་དོན་སྟོང་ལ་བརྟེན་བསྐྱབས། གཟུང་
ར་ཏོ་སི་རྒྱ་རའི་ཚོས་ལུགས་ཀྱི་ལྷ་སྐྱོང་ལག་ལ་དང་མོས་བྱས་པའི་བརྟེན་བསྐྱབས་
བཅས་འདུག།

༡. 《ཐེད་སི་པད་ར་སྐྱི》(Visparad/维斯帕拉德)སྟེ། སྐབས་ ༡༩-༢༧ ཡོད། ལྷ་ཚོགས་
ཀྱི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པ་སྟེ་སྐྱུང་མའི་ལྷ་ཚོགས་འདྲ་མིན་གྱི་བརྟེན་པ་དང་སྟོན་འདུག།
སྐབས་གསོལ་ལྷ་ཚུལ་གྱི་སྟོན། ཨ་ཏོ་ར་མ་རྩ་ཏེ་ཡིས་འདིག་རྟེན་གསར་བསྐྱབ་བྱས་
ཚུལ་དང་ལོ་རྒྱ་ཉིན་གསུམ་དང་ཉིན་གཅིག་ལ་སྐྱབ་ལྡད་བྱེ་བ་སོགས་ལྷ་མའི་འདིག་
རྟེན་གྱི་བྱུང་རིམ་སོགས་བརྗོད་གཞི་ཤིན་ཏུ་རྒྱ་ཆེ་ལ་རྣམ་གྲངས་མང་པོ་འདུག།

༤. 《ཡ་སི་ཐ》(Yasht/亚斯特/亚什特) སྟེ། ལེའུ་ ༡། ཡོད། འདི་ནི་ཨ་ཕེ་སྟེ་ཁོང་
ཀྱི་ལེའུ་རིང་མོས་དེ་ཡིན། དགེ་སྲིད་སྟོང་བའི་ལྷ་འི་བརྟེན་ཚོགས་ཀྱི་རྣམ་གཞག་
སྟེ། འདིའི་ལེའུ་དང་པོ་ལྷ་འི་གཙོ་བོ་ཨ་ཏོ་ར་མ་རྩ་ཏེ་བསྐྱབས་བརྟེན་ཡིན་ལ། ཁོང་
ནི་རྒྱ་རའི་ཚོས་གཅིག་བརྒྱན། བཙོ་ལྷ། ཉེར་གཉིས་བཅས་ཀྱི་འགོ་བས་སྐྱུང་ལྷ་ཡིན་
པ་མ་ཟད་དགེ་བའི་འདིག་རྟེན་གྱི་བྱ་དངོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གསར་གཏོད་པ་ཡིན་པར་
བསྐྱབས་བརྗོད་བྱས་ཡོད། ཨ་ཏོ་ར་མ་རྩ་ཏེ་ཡིས་ལོ་གཅིག་ལ་རྒྱ་བཅུ་གཉིས་དང་རྒྱ་
རེར་ཉིན་སུམ་ཅུ་ཉིན་གཅིག་ལ་སྐྱབ་ལྡད་སོགས་དབྱེ་ཞིང་དེ་དག་རེ་རེ་ལའང་འགོ་བས་
སྐྱུང་ལྷ་གཏན་འབེབས་བྱས་པ་སོགས་ལ་བསྐྱབས་པ་བརྗོད་ཡོད་ལ། གདོད་མའི་ལྷ་
སྐྱུང་དང་གདོད་མའི་ལྷ་སྐྱུང་མང་གཞི་བྱས་པའི་གསར་ཚོམ་ལྷ་སྐྱུང་སོགས་དང་། དེ་

བསྟན་པའི་བསྐྱེད་དོན་ཅམ་གྱིང་བ་ཡིན།

སྤྱིར་ལོ་ངོ་ཉེས་བརྒྱའི་ཡར་སྡོན་ནས་ཡུལ་ཡུང་འདྲ་མིན་གྱི་མཁས་དབང་
མང་པོ་ཞིག་གིས་གསུང་རབ་འདི་ལ་དོ་སྣང་ཤུགས་ཆེར་མཛད་དེ་འཚོལ་སྐྱབ་དང་
ཞིབ་འཇུག་དབྱེ་ཞིབ་མང་པོ་བྱས་མཐར། གསུང་རབ་འདི་ནི་གཟུང་ར་ཏོ་སི་རྒྱ་རའི་
ཚོས་ལུགས་ཀྱི་སྡོད་བརྟུང་ཆགས་རིམ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་མཚན་ཉིད་རིག་པའི་ལྟ་གྲུབ་མི་
ཚོས་དང་ཀུན་སྡོད། དགེ་སྐྱབ་སྤྲིག་སྤྲང་གི་བསྐྱབ་བྱའི་གདམ་ངག་དག་འདུལ་གཉེན་
སྡོང་། མིང་འབྱོར་མཁོ་སྐྱབ་བྱེད་སྤངས་སོགས་ཤེས་ཡོན་སྣ་བརྒྱ་འདྲོམས་པའི་རིག་
པའི་གཏེར་མཛོད་ཅིག་ཡིན་པར་ངོས་འདོན་གསལ་པོར་བྱས་ཡོད་པ་མ་ཟད། གཞུང་
འདི་ནི་འཛམ་གླིང་གི་ཚོས་ལུགས་ཀུན་གྱི་གཞི་མ་དང་ལྷག་པར་དུ་རྒྱ་གར་རིག་བྱེད་
གྱི་འབྲུང་ཁྲུངས་ཡིན་པར་ར་སྡོད་གསལ་པོར་བྱས་འདུག་དེས་ན། ང་ཚོས་ཀྱང་སྤྱིར་
རྒྱ་གར་ཤེས་རིག་དང་ལྷག་པར་དུ་རིག་བྱེད་ཚོམ་རིག་ལ་སློབ་གཉེར་དང་ཞིབ་འཇུག་
བྱེད་དུས། རིག་བྱེད་གྱི་འབྲུང་ཁྲུངས་སུ་གྱུར་བའི་གནའ་བོའི་ཏ་ཟེག་གི་གསུང་རབ་
འདི་ངེས་པར་དུ་ཞིབ་འཇུག་གི་ཁྲུང་ཁྲུངས་སུ་སྤངས་ནས་ལྟ་སློབ་དང་དབྱེ་ཞིབ་བྱ་
དགོས་པར་སྟམ་མོ། །

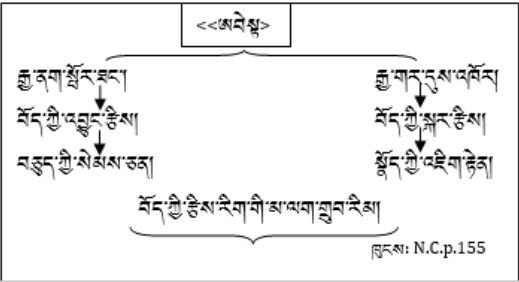
ཚན་པ་བཞི་པ། རྒྱ་གར་རིག་བྱེད་ཚོམ་རིག་དང་《ཨ་བེ་སྟེ་འི》འབྲེལ་བ།

དེ་ཡང་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་དར་རིམ་གཉེས་པ་དེ་རྒྱ་གར་གྱི་ཤེས་རིག་བརྒྱུད་ནས་འཕེལ་
རྒྱས་སོང་ཡོད་ལ་རྒྱ་གར་གྱི་ཤེས་རིག་དར་རིམ་གཉེས་པ་ནི་གནའ་བོའི་ཏ་ཟེག་གི་
ཤེས་རིག་བརྒྱུད་ནས་འཕེལ་རྒྱས་ཕྱིན་ཡོད་སྟབས། འདིར་རྒྱ་གར་གྱི་རིག་བྱེད་ཚོམ་
རིག་ལ་སློབ་གཉེར་དང་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་དུས་ངེས་པར་དུ་ཏ་ཟེག་གི་གསུང་རབ་རྙིང་
པ་《ཨ་བེ་སྟེ་འི》ལ་རྒྱས་ལོན་རུང་ཟད་མི་བྱ་ཐབས་མེད་ཡིན། རྒྱ་མཚན་ནི་རིག་བྱེད་ཚོམ་

དེ་བཞིན་ཏེ་ཟིག་གི་《ཨ་བེ་སྟེ》དང་རྒྱ་གར་གྱི་《རིག་བྱེད》གཉིས་ལ་སྐད་བརྗོད་དང་སྟེ་ཚོགས་ཀྱི་ཚོས་ལུགས་དང་ཚོགས་སྐོལ་སྐྱེས་སོགས་ཕྱོགས་མང་པོའི་ཐད་ནས་ཞིབ་འཇུག་དང་དཔྱད་བསྟུན་བྱས་ཏེ་རིག་བྱེད་འབྲུང་ཁུངས་ཏེ་ཟིག་པའི་ཨ་བེ་སྟེ་ཡིན་པ་དང་། དེ་ལས་ཀྱང་ངེས་བཟོན་རིག་བྱེད་ནི་ཨ་བེ་སྟེ་ལས་བྱུང་བར་ངོས་འཛིན་གསལ་པོར་ཐུབ་ཡོད། དེ་བཞིན་དབང་དགོང་འདུན་ཚོས་འཕེལ་གྱི་《གཏམ་རྒྱུད་གསེར་ཐང》ལེའུ་དྲུག་པ་ལས།^{p.153} “དེར་མ་ཟད། ངེས་བཟོན་རིག་བྱེད་ཀྱི་མདོར་བསྟུན་དང་པོར་བཤད་པའི་རྒྱ་བོ་ཤོ་མཉེ། ཀུལྷ། སུབ་སྟེ་སོགས་ཨ་བ་གན་སྟུན་དང་ཏེ་ཟིག་གི་ཡུལ་གྱི་རྒྱ་བོ་རྒྱུད་གི་མིང་ཡིན་ཅིང་། གཤམ་དང་ཡ་ལུ་ན་ལ་སོགས་པའི་མིང་ཡང་མེད་པས། ངེས་བཟོན་རིག་བྱེད་ཀྱང་དེ་ཕྱོགས་ཞིག་ནས་བརྗོད་པར་གསལ།” ཞེས་པ་ལས་ཀྱང་ངེས་བཟོན་རིག་བྱེད་དེ་ཏེ་ཟིག་ཕྱོགས་ནས་ཆད་པར་ཤེས་ཀྱིས། དེ་ལྟར་ཏེ་ཟིག་པའི་གཞུང་《ཨ་བེ་སྟེ》ནི་རྒྱ་གར་གྱི་ཤེས་རིག་གི་འབྲུང་ཁུངས་ཉག་གཅིག་ཡིན་པ་མ་ཟད། རྒྱ་ནག་གི་ཤེས་རིག་ལའང་ལུགས་རྒྱུན་ཆེན་པོ་ཐེབས་པའི་སྐོར་སྐབས་སུ་མ་བབ་པས་བཟོན་པར་མི་བྱ་ཡོད། འོན་ཀྱང་འདིའི་མཐའ་སྟོན་ལྟ་བུ་ལ་ཁོ་བོའི་ངེས་སྟོན་སྟོབ་དཔོན་ཆེན་མོ་སྟེ་ལ་ནག་པ་སྟོ་གོས་དཔལ་བཟང་གིས་བོད་ཀྱི་རྗེས་རིག་གི་མ་ལག་ཐུབ་རིམ་གྱི་རེའུ་མིག་དེ་འདིར་འཁོད་ཡོད།

《རྒྱ་ནག་གི་སྐོར་ཐང》

(易经)ལ་གནུབས་ཆེན་སངས་རྒྱས་ཡི་ཤེས་ཀྱི་《བསམ་གཏན་མིག་སྟོན》ལས་《བསམ་གཏན་པའི་མདོ》(坛经/金剛经)ཟེར་བ་དེ་དང་《མ་ཉེ་ཚོས་ལུགས》(明教)ཞེས་པ་གཉིས་ཏེ་ཟིག་

ནས་བརྒྱུད་ཡོང་བའི་《རྒྱ་ནག་གི་མེ་མཚོ་ཚོས་ལུགས》(中国的拜火教)ཟེར།

ལེའུ་གསུམ་པ། གཟུང་ར་ཏོ་སི་རྒྱ་རའི་ཚོས་ལུགས་ལ་ལྟ་བ།

གོང་དུ་ང་ཚོས་གཟུང་ར་ཏོ་སི་རྒྱ་རའི་མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་དང་ཁོང་གི་ཚོས་ལུགས་ཀྱི་ལྟ་
སྲུབ་སྟོན་པའི་གཞུང་《ཨ་བེ་སྐྱའི》སྐོར་ལ་དབྱེ་ཞིབ་དང་རྒྱུས་ལོན་གང་འཚམས་བྱས་
ཟིན། ད་ནི་དེའི་ཚོས་ལུགས་དེ་ཡང་སྤིང་ཅི་འདྲ་ཞིག་ཡིན་ཟིན་ཐད་རགས་ཚམ་སྤེང་
བར་བྱ་བ་ལ་ཚན་པ་བཞི་སྟེ། ཚོས་ལུགས་འདིའི་མིང་དོན་བྱུང་སྐྱབས་དང་ལོ་རྒྱུས་
བྱུང་རིམ། ལྟ་སྲུབ་ཀྱི་རྣམ་གཞག་དང་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་མ་ལག་སྲུབ་སྤངས་དང་
འབྲེལ་བའི་སྐོར་བཅས་སོ། །

ཚན་པ་དང་ལོ། མིང་དོན་བྱུང་སྐྱབས།

དེ་ཡང་ཚོས་ལུགས་འདིའི་མིང་དོན་ཤུན་སྐྱར་བྱས་ན།

ان ساسی دزدان

དབྱིན་ཡིག (Zoroastrianism/Mazdaism)

རྒྱ་ཡིག (琐罗亚斯德教、祆教、火祆教、拜火教)

བོད་ཡིག(གཞོ་རོ་ཨ་སི་ཁྱིའི་ཚོས་ལུགས། མ་རྩ་ཏའི་ཚོས་ལུགས། མེ་མཚོད་ཚོས་
ལུགས།)

ཚོས་ལུགས་འདིའི་མིང་ལ་འབོད་སྐྱབས་ཁ་ཤས་ཤིག་ཡོད་པ་འདི་དག་གི་མིང་
དོན་བྱུང་སྐྱབས་ནི་ཚོས་ལུགས་འདི་ཐོག་མར་སློལ་བཏོད་པ་པོའི་མིང་གི་ཆ་ནས་གཞོ་
རོ་ཨ་སི་ཁྱིའི་ཚོས་ལུགས་ཟེར་གྱིན་ཡོད་ལ། ཚོས་ལུགས་འདིའི་སྐབས་སུ་འགོ་ལུལ་གྱི་
ལྟ་གཞུང་བོའི་མིང་གི་ཆ་ནས་མ་རྩ་ཏའི་ཚོས་ལུགས་ཟེར། ཚོས་ལུགས་འདིའི་མཚོད་པ་
བྱ་ལུལ་གྱི་ཆ་ནས་རྒྱ་ནག་དང་ཨ་རབ་ཕྱོགས་ནས་མེ་མཚོད་ཚོས་ལུགས་ཞེས་ཐ་སྦྱང་

བྱང་ཡོད།

ཚན་པ་གཉིས་པ། ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བྱུང་རིམ།

དེ་ཡང་ང་ཚོས་གོང་དུ་གཟུང་ར་ཏོ་སི་རྒྱ་ར་ནི་མེ་སྐྱེ་ཡ་རྒྱལ་རབས(Median dynasty 672 B·C --550 B·C)དུས་སུ་འབྲུངས་པར་ཆ་འཛོག་བྱས་པ་ལྟར་བཤད་ན། ཚོས་ལུགས་འདི་ཡང་སྤྱི་ལོའི་སྔོན་གྱི་དུས་རབས་དུག་པར་ཁོང་གིས་གསར་གཏོད་བྱས་པ་ནས་དར་རྒྱུད་ཀྱི་འཕེལ་རིམ་མང་པོ་ཞིག་བརྒྱུད་ཡོད་ལ། སྤྱི་ལོའི་སྔོན་གྱི་དུས་རབས་ལྔ་པར་གནང་བོའི་ཏ་ཟེག་གི་བཙན་རྒྱལ་ཐོག་མ་ཨ་ཤི་མེ་ལེ་(Achae Menid Dynasty 阿契美尼王朝550B·C--330B·C)རྒྱལ་རབས་ཀྱི་རྒྱལ་ཐོག་དང་པོས་ཏ་ཟེག་གི་ཡུལ་གྱི་ཀུན་གཅིག་གྱུར་བཟོ་ཆེད། “གཙོ་བོ་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དགོས་དབང་ལ་དམིགས་ནས་ཚོས་ལུགས་འདི་ལ་རྒྱབས་སུ་སོང་ཞིང་། ཁོང་གིས་ཀྱང་མ་རྩེ་འབྲུབས་གཅིག་བདག་ཉིད་ཀྱི་དམ་པར་བབུང་སྟེ་རྒྱལ་ཁབ་དེར་ཚོས་ལུགས་འདི་ལོ་ན་མ་གཏོགས་གཞན་སྟེ་མི་ཚོགས་པའི་བཀའ་བྲལ་བསྐྱབས་ནས་དར་སྟེལ་ཤུགས་ཆེར་བཏང་། ཁོང་གི་སློབ་པོ་དང་བཀའ་རྒྱ་བསྐྱབས་མཁན་ཚོས་ཀྱང་རྒྱལ་པོ་ནི་ལྷ་ཡི་དགོངས་དོན་རྒྱུབ་མཁན་དང་ཁོང་ཚོ་ནི་རྒྱལ་པོའི་དགོས་འདོད་སྐོང་མཁན་གྱི་ལྷ་ཡི་པོ་ཏ་ཡིན་པར་བྲལ་བསྐྱབས་བྱས་ནས་ཚོས་ལུགས་འདིའི་གཞི་རྒྱ་བརྟན་པོར་བརྟུགས།

དེའི་རྗེས་སུ་སྤྱི་ལོའི་སྔོན་གྱི་དུས་རབས་གསུམ་པར་ཨ་ལག་རྒྱ་གཟུང་རྒྱུར་གྱི་བཙན་འཛུལ་རྒྱབས་སུ་ཚོས་ལུགས་འདིའི་ལྷ་ཁང་དང་གསུང་རབ་མང་ཆེ་བ་མེ་ལ་བསྟེགས་ཤིང་ཚོས་དཔོན་དང་དད་ལྡན་མང་ཚོགས་གྲངས་མེད་ཅིག་དམར་གསོད་བྱས་ཏེ་ཚོས་ལུགས་འདི་ལལ་ཆེར་སྟེག་མེད་དུ་བཙོམ། རྒྱབས་དེར་ཏ་ཟེག་གི་ལྷ་ཁང་ཁ་ཤས་ནང་དུ་སྟེ་རེ་སི་དང་ཏ་ཟེག་གི་ལྷ་གཉིས་མཉམ་བསྟེས་བྱས་པའི་མཚོད་གནས་

ཀྱི་སྐྱ་བརྟན་ལག་གཅིག་བྱུང་བའི་ཁྲོད་དུ། ཏ་ཟེག་གི་སྐྱབས་གཅིག་དམ་པ་མ་རྗེ་ཞེ་
ལྟེ་མེ་སིའི་ཉེ་མ་དང་ལྷ་གཉིས་ཀྱི་འཁོར་གཡོག་གི་ཚུལ་དུ་བཞེངས་པ་སོགས་
ལྟེ་མེ་སིའི་རྣམ་ཅན་གྱི་ཚོས་ལྷགས་གྱི་སྣང་ཚུལ་གང་སར་བྱབ་ཡོད་སྐད།”^[1]

དེ་ནས་ཕྱི་ལོའི་དུས་རབས་གསུམ་པར་ས་སུ་རྒྱལ་རབས་སྐབས་སྤྱོད་དུ་
བཤད་པ་བཞིན་《ཨ་ལེ་སྟེ་》སྤྱད་སྒྲིག་ལེགས་པར་བྱས་ནས་རྒྱལ་ཁབ་གྱི་ཚོས་ལྷགས་
ལ་ངོས་འཛིན་བྱས་ནས་དར་སྤེལ་རྒྱ་ཆེར་བྱས། ཚོས་ལྷགས་འདི་ལ་མཚོན་ན་དུས་
སྐབས་འདི་ནི་བརྟན་པ་ཏ་ཅང་དར་བའི་དུས་སྐབས་དེ་ལོ་ན་ཡིན། དེའི་རྗེས་སུ་ཕྱི་
ལོའི་དུས་རབས་བདུན་པར་ཏ་ཟེག་ལ་ཨ་རབ་ཁ་ཆེ་བས་དབང་བསྐྱར་བྱས་ཏེ་སྤྱི་
ལན་ཚོས་ལྷགས་བཅུགས་པ་ནས་གཟུང་ར་ཏོ་སི་རྒྱ་རའི་ཚོས་ལྷགས་འདི་ཉམས་རྒྱད་
དུ་འགོ་འགོ་ཚུགས་ཤིང་། མཐར་དུས་རབས་བརྒྱད་པའི་ནང་ཚོས་ལྷགས་འདིའི་རྗེས་
འདུག་པ་ལག་གཅིག་རྒྱ་གར་གྱི་ཚོ་ཇི་ར་མེ(Gujarati 古吉拉特)ལ་བྲོས་བྱོལ་དུ་ཡོང་
ནས། དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པར་སྤང་སྟེ་རུ་ཉེན་གཞི་ཆགས་ཤིང་ཁོང་ཚོས་ད་དུང་སྤྱི་
མཐུད་དེ་མེ་མཚོད་ཚོས་ལྷགས་འདི་རྒྱན་འཁྲོངས་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ལ་མི་གྲངས་མལ་
ཆེར་ཁྱི་བཅུ་ལྷག་ཙམ་ཡོད་པར་འཁོད་འདུག་པ་བཅས་ཚོས་ལྷགས་འདིའི་ལོ་རྒྱུས་གྱི་
བྱུང་རིམ་རགས་ཙམ་ཞིག་དེ་ལྟར་རོ།

ཚན་པ་གསུམ་པ། ལྷ་བྱུང་གི་རྣམ་བཞག

ཚོས་ལྷགས་འདི་ནི་གཙོ་བོ་ཚོས་ལྷགས་ཀྱི་ཆ་ནས་ལྷ་གཅིག་སྐྱེ་བ་དང་ཚན་རིག་རིག་
པའི་ཆ་ནས་རྒྱ་གཉིས་སྐྱེ་བའི་གྲུབ་མཐའ་འཛིན་པ་ཡིན་པར་དབྱེད་བཅོལ་པ་རྣམས་
གྱིས་ཐུན་མོང་དུ་ཁས་ལེན་བྱས་འདུག ཚོས་ལྷགས་འདི་ལྷ་སྐྱེད་གི་ཁྲོད་ནས་ཚོས་

[1] རྒྱ་གར་ཚོམ་རིག་འཆད་ཁྲིད་ཟེན་བྲིས། N.C.p.158 ལས།

ལུགས་བཤད་པའི་དུས་སྐབས་སུ་བྱུང་བ་ཡིན་པས་དགེ་སྤྲིན་གི་རྒྱ་གཉིས་མཚོན་པའི་
 ལྷ་ཚོགས་རིགས་གཉིས་ཀྱི་འགལ་ལྷེད་བར་ནས་ཚོས་ལུགས་འདིའི་ལྷ་སྲུབ་བརྗོད་
 པ་ཞིག་རེད། དེ་ཡང་ཐོག་མར་དགེ་བའི་ལྷ་ཚོགས་ཀྱི་གཙོ་བོ་ཨ་ཏོ་ར་མ་རྩ་ཎ(Ahura
 Mazda/Ormasd 阿胡拉·马兹达)འི་འོད་སྣང་གི་མཚོན་དོན་དུ་འདོད་ལ། ཚེས་ཐོག་མར་
 འཛིག་རྟེན་གསར་སྐྱབ་བྱས་ཏེ་སྐྱེ་རྒྱ་ཐམས་ཅད་ལ་དགེ་བའི་ལམ་སྟོན་མངོན་གྱིན་
 ཡོད་པ་དང་། དེ་ལས་ལྷོག་སྟེ་སྤྲིན་པའི་ལྷ་ཚོགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཨ་ན་རྒྱ་ར་མ་ན་ཡོ་(Angara
 Mainyu/Ahriman 安格拉·曼纽)འི་སྐུན་པའི་མཚོན་དོན་དུ་འདོད་ལ། འཛིག་རྟེན་གྱི་
 ལེགས་ཚོགས་ཐམས་ཅད་རྩ་གཏོར་དང་སྐྱེ་འགྲོ་ཀུན་ལ་སྤྲིན་པ་བསག་པའི་སྣོ་ཚེན་
 ཕྱེས་བཞིན་ཡོད། དགེ་སྤྲིན་གི་ལྷ་འདི་གཉིས་ཀྱིས་རྟག་པར་བདེན་རླུན་དང་ལེགས་
 ཉེས། སྤང་སྤང་དང་བཟང་ངན་སོགས་དཀར་ནག་དབྱེ་འབྱེད་ཀྱི་ཚེད་དུ་མཐར་ཐུག་
 གི་རྒྱལ་པམ་ཚོད་བཞིན་ཡོད་སྟབས། རྒྱལ་པམ་དབྱེ་འབྱེད་བྱེད་སའི་གཡུལ་ས་ཞིག་
 དེས་པར་དགོས་པ་ལ་དམིགས་ཏེ། ཨ་ཏོ་ར་མ་རྩ་ཎ་ཡིས་འཛིག་རྟེན་འདི་ཚེད་དུ་གསར་
 གཏོད་བྱས་པར་གཟུང་ར་ཏོ་སི་རྒྱ་རས་གསུངས་པར་བཤད་ལ། ཚོས་ལུགས་འདིའི་
 འདོད་ཚུལ་ལྟར་ན། མཐར་དགེ་སྤྲིན་གི་ལྷ་ཚོགས་རྣམས་ཀྱིས་བྲག་པོའི་གཡུལ་འཇུག་
 བྱས་མཐར། ཨ་ཏོ་ར་མ་རྩ་ཎ་སོགས་གཡུལ་རྣམ་པར་རྒྱལ་ནས་དགེ་བའི་ལེགས་ཚོགས་
 ཀུན་གྱི་རྩ་བ་འཛིག་རྟེན་འདིར་བརྟན་པོར་བཅུགས་ཤིང་། འཛིག་རྟེན་ཆགས་ནས་
 ལོ་ངོ་དགུ་སྟོང་གི་རྗེས་སུ་སྐྱབས་གཅིག་དམ་པའི་བཀའ་དགོངས་བཞིན་གཟུང་ར་
 ཏོ་སི་རྒྱ་ར་འཛིག་རྟེན་འདིར་ཕྱོན་ནས་བསྐྱེད་བམེད་པའི་མེ་མཚོད་ཚོས་ལུགས་ཀྱིས་
 འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་བདེ་བར་བསྐྱུངས་པ་ནས་མིའི་རིགས་ལ་འོད་སྟོང་ལྡན་པའི་ལོ་
 རྒྱུས་ཀྱི་དུས་སྐབས་ཤིག་སྟེ་བས་པར་འདོད།

ཚོས་ལུགས་འདིའི་འདོད་ཚུལ་ཞིག་ལ། ཨ་ཏོ་ར་མ་རྩ་ཎ་ཡིས་འཛིག་རྟེན་
 འདི་ལ་འཕེལ་རྒྱས་ཀྱི་དུས་རིམ་མི་འདྲ་བ་བཞི་དབྱེ་ཡོད་ལ་དུས་རིམ་རེ་ལ་མི་ལོ་སྟུང་

ཐོད་གྱི་མིང་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ནི་དག་གཙང་དང་འོད་སྣང་། གསོན་ཤུགས། གསར་སྐྱུན་གྱི་རུས་པའི་མཚོན་དོན་
དུ་སློམ་ནས། ཁོང་ཚོས་མེ་ལ་མཚོན་བསྟོད་བྱ་རྒྱ་ནི་ཚོས་ལུགས་འདིར་ལྷགས་པའི་
ཐོག་མའི་འཇུག་སློ་ཡིན།

༡. དུར་འཇུག་གི་ཚོག

ཚོས་ལུགས་འདིའི་ལྷ་ལྷ་བ་ལྷར་ན་ས་ཚུ་མེ་གསུམ་ནི་ལྷ་ཡི་རྣམ་ཅན་དུ་གནས་ཕྱིར་
འབག་བཅོག་བྱེད་མི་རུང་བས། ཤི་བའི་ལུང་པོ་བྱ་ལ་ཟ་རུ་བཅུག་རྗེས་རུས་པ་མཚོན་
ཉིན་ནང་དུ་དུར་འཇུག་བྱེད་དགོས། འདི་ནི་གནའ་བོའི་ཏ་ཟིག་ཡུལ་གྱི་སློལ་རྒྱུན་གྱི་
དུར་འཇུག་བྱེད་སྐབས་དོ་མ་དེ་ཡིན།

ཚན་པ་བཞི་པ། ཐོད་གྱི་རིག་གཞུང་གི་མ་ལག་བྱུང་སྐབས་དང་འབྲེལ་བ།

དེ་ཡང་ཏ་ཟིག་གི་ཨ་རུ་ལྷ་མི་རྒྱུད་ལས་བྱུང་བའི་ཚོས་ལུགས་འདི་བྱུང་བ་ནས་རྗེས་
གྱི་ཚོས་ལུགས་མང་པོ་ཞིག་དང་ཤར་རུབ་གྱི་རིག་གཞུང་མང་པོ་ཞིག་ལ་ལུགས་རྒྱུན་
ངེས་ཅན་ཞིག་ཐེབས་ཡོད་པ་དཔེར་ན། རིན་ཚོས་ལུགས་དང་། ཡེ་ཤུ་ཚོས་ལུགས། མ་
ལོ་ཚོས་ལུགས་དང་། བུ་མ་ཟེ་ཚོས་ལུགས། དེ་བཞིན་བོན་ཚོས་དང་། སངས་རྒྱས་ཚོས་
ལུགས། ལ་ཆེ་ཚོས་ལུགས་སོགས་ལ་ལུགས་རྒྱུན་ཐེབས་ཏེ་ཚོས་ལུགས་དེ་དག་དང་
འབྲེལ་བའི་རིག་གཞུང་ལའང་ལུགས་རྒྱུན་ངེས་ཅན་ཐེབས་ཡོད་པས། འདིའི་མཐའ་
སློམ་གྱི་རྒྱུ་ལ་དུ་ཁོ་བོའི་ངེས་སྟོན་པ་རྒྱན་སླེལ་ནག་པ་སློ་གྲོས་དཔལ་བཟང་གིས་བཀོད་
པའི་སླི་སློམ་དེ་བཀོད་པར་བྱའོ།

ལྷན་སྐྱེས་ཡིག་ཆ།

- 1) ལྷན་སྐྱེས་དུས་མཁའ། ལ།
- 2) 《གཏམ་རྒྱུད་གསེར་ཐང་》དགེ་འདུན་ཚོས་འཕེལ། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྒྱུ་ཁང་། 1990
- 3) 《རྒྱ་གར་ཚོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་འཆད་ཁྲིད་ཟིན་བྲིས་》N.C. འབྲོག་ཁུ་ཚོས་དང།
- 4) 《阿维斯塔》(伊朗)贾利尔·杜斯特哈赫(选编). 元文琪(译). 商务印书馆出版. 2005北京.
- 5) 《阿维斯塔》导读 元文琪. 商务印书馆出版. 2005北京

དབྱུང་གཞིའི་ཡིག་ཆ།

- 1) མངོན་བརྗོད་འཆི་མེད་བང་མངོན་སྟོན་དཔོན་འཆི་མེད་མེ་རྒྱུ་བསྟན་འགྲུང་དཔེ་བསྟར་མ། བོད་ 1990
- 2) 《གཏམ་རྒྱུད་གསེར་ཐང་》དགེ་འདུན་ཚོས་འཕེལ། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྒྱུ་ཁང་། 1990
- 3) 《རྒྱ་གར་རྒྱལ་རབས་》ལྷན་སྐྱེས་མཚོག་སྐྱེས། དེ་ལྷོ་བོད་ཁང་། 1909
- 4) 《རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་གྱི་རིག་གནས་བོད་གངས་ཅན་གྱི་ཚོམ་རིག་དང་རི་ལྷོ་འབྲེལ་བའི་ཚུལ་ལ་དབྱུང་བ་དབྱེད་ལྡན་ཡིད་ཀྱི་དགའ་སྟོན་》ལྷོ་ཡེ་བཀྲ་སྟོ། འབྲུམ་རམས་པའི་ཆེད་ཚོམ། 1909
1. 《阿维斯塔》(伊朗)贾利尔·杜斯特哈赫(选编). 元文琪(译). 商务印书馆出版. 2005北京.
2. 《神谱》 《工作与时日》(古希腊) 赫西俄德 著. 张竹明 蒋平 译. 1996年7月北京第2次印刷. 商务印书馆出版.
3. 《印度哲学宗教史》高楠顺次郎, 木村泰贤 著. 高观庐 译. 中华全国 80 年. 第二 6 次印刷.
4. 《宗教与印度社会》王树英. 人民出版社. 2009年.
5. 《印度古代文化与文明史纲》高善必 Cosanbi
6. 《印度古典诗学》黄宝生
7. 《梵语文学史》金克木. 江西教育出版社. 1999年.
8. 《季羡林全集》季羡林. 中国外语教学研究出版社. 2009
9. 《A History of Indian Literature》Maurice Winternitz
10. 《A History of Sanskrit Literature》A.Berriedale Keith